

**THE 'GOSPEL' BETWEEN EMPEROR AND TEMPLE
IN THE GOSPEL OF MARK: A STORY OF EPOCH-
MAKING PROXIMITY TO THE DIVINE THROUGH
VICTORY AND CULT**
MORTEN HØRNING JENSEN
MOHR SIEBECK, 2023
534 SIDER

Anmeldt af Erik Waaler

Bokas tema er forståelsen av begrepet 'Evangelium' slik dette brukes hos evangelisten Markus og er en bearbejdet versjon av forfatterens avhandling til graden Dr. Theol. som han forsvarte i Januar 2024.

Morten Hørning Jensen er Professor i Det nye testamentet ved Menighetsfakultet i Århus som samarbejder tett med Fjellhaug Internasjonale Høyskole. Han er dessuten professor II ved MF Vitenskapelige Høyskole, Oslo. Jensens skrev sin PhD ved Aarhus Universitet om Herodes Antipas i Galilea (2005) og fikk opprykk til professor i 2022.

I bokas første kapittel reises forskningsspørsmålet: Hva betyr ordet 'evangeliet'? Det pekes på to svar: 1) evangeliet om Jesus, eller 2) evangeliet fra Jesus. Jensen bruker en blandet metode. Han bruker begrep som 'historisk fortelling', 'skriftfortelling' og 'litterær fortelling' for å fokusere på ekstratekstuelle -, intertekstuelle - og intratekstuelle perspektiver

og metoder. Han drøfter videre grunnleggende metodiske utfordringer i evangelieforskningen. Forfatteren avgrensner seg fra å ha fokus på den historiske Jesus, Markusevangeliets redaksjonshistoriske tilblivelsen, Paulinsk bakgrunnsmateriale, og ulike forsoningsteorier. Utover fokuset på Markus historisk-narrative bruk av termen 'evangelium', sies det dog forholdsvise lite om spesifikke metodegrep. Kapitlet har en diskusjon av begrepet 'oi ioudaios' (jødene) som er løst tilknyttet resten av boka.

Andre kapittel presenterer forskningshistorien til intetkjønnsordet 'evangeliet' som hovedsakelig brukes av Paulus og Markus. Tradisjonelt hadde dette ordet blitt knyttet til «det gode budskap» i Deutero-Jesaia og Guds eskatologiske seier. Dette endre seg i følge forfatteren med funnet av 'Prien inskripsjonen'. Denne inskripsjonen knyttet uttrykkene 'i begynnelsen', 'guds fødsel' og 'evangelium' til keiserkulten. Dette gav opphav til en

dikotomi i forskningen. Rundt 1980 endrer forskningssituasjonen seg igjen med postkoloniale metoder som fokuserte på Jesus som alternativ til keiseren, enten i maktfullkommenhet eller i svakhet. Jensen kritiserer postkoloniale studier for å bli dominert av forfatterens agenda, at de har divergerende konklusjoner og at de manglende mulighet for falsifisering. Andre del av kapittelet fokuserer på om evangeliet ble skrevet i Galilea, Syria eller Rom. Jensen hevder at det ikke finnes sannsynlighetsovervekt for ett alternativ og hevder at sted ofte brukes for å fremme enkeltforskerens perspektiv på evangeliet.

I kapittel tre viser Jensen at ordet *bahsar* (godt nytt) i Det gamle testamentet brukes om epokegjørende hendelser knyttet til krig, konge og kult. Jensen innrømmer i tillegg hverdagsbruk, hovedsakelig om store livshendelser. Hverdagsbruken har således tilsvarende funksjon, bare i en mindre skala. I gresk-romersk kontekst brukes ordet 'evangeliet' om seiersnyheter og keiserinnsettelse. Forfatteren griper så tilbake til Jesaias 40-66, der ordet 'evangelium' brukes om kongelig seier og kultfornyelse, om virkeliggjøring av Herrens dag og om frigjøringen av Sion. Med basis i sangene om Herrens lidende tjener, imøtegår Jensen forsker som ikke finner tempelfornyelse i deuterio-Jesaias, men han innrømmer at temaet finnes tydeligere i trito-Jesaias. Også i det andre tempellets jødedom brukes begrepet 'evangeliet' om slike epokegjørende begivenheter, noe forfatteren finner igjen i Salomos salmer og Qumranskriftene. Josefus og Filo bruker derimot begrepet «evange-

lium» i gresk-romersk ånd om keiserkult og i hverdagspråk. Jensen finner tydelige spor av kamp og seier i Paulus bruk av ordet. Kapittelet konkluderer med at den politiske og kultiske betydningen bør holdes sammen.

I kapittel fire legger forfatteren til grunn at det ikke er enighet om Markusevangeliets opphav og struktur. Dette kapittelet gir mange eksempler på at Jensen, i møte med to alternative forståelser av en problemstilling, ikke velger én forståelse. Enten konkluderer han med et 'både og' eller med et 'enten eller'. Av eksempler kan vi nevne: 1) Mark 1:1 er både overskrift og sammenvevd med konteksten. 2) Begrepet *arche* er både begynnelse og basis. 3) I fristelseshistorien tegnes dyrene enten i opposisjon til - eller i paradisiske samfunn med Jesus. 4) Ånden blir gjenom 'duen' stående i kontrast til den romerske ørn og i fortsettelsen av tempelofferet. 5) Gud kommer nær når himmelen åpner seg, at Guds sønn seierer over den onde, og at Guds sønn bringer kultfornyelse, slik at Jesu verk blir epokegjørende, både som 1) seier over Satan og 2) sonoffer. En kan nesten si at det ikke blir et 'enten eller' mellom den klassiske og den objektive forsoningslæren. Her tror jeg Jensen griper noe av forskjellen mellom vår vestlige trang til å fokusere på 'enten eller.' I stedet griper han tilbake til en mer østlig tenkning som kan romme to løsninger 'både og'.

Kapittel fem omhandler Markus 1-10. Det stilles tre spørsmål: (1) Hvordan er konseptene 'ny' (*καινός, καινέος*) og 'kraft autoritet' (*ἐξουσία*) sentralt for Jesu ord og handlinger? (2) Hvordan leder det

nye Jesus bringer til konflikt med gamle krefter? (3) I hvilken grad er tempeltjeneren til stede i Mark 1-10. Med dette som utgangspunkt, konkluderer Jensen med at Jesu kongelige makt er tydelig til stede i den Galileiske del av evangeliet og at Jesus gir denne makten et nytt eskatologisk perspektiv. Tempelmotivet er bare indirekte til stede, som frempek mot noe som kommer: 1) En delt himmel og Jesus som løsepenge peker frem mot et splittet tempelforheng. 2) Kritikken av renhetsforskriftene og Jesu renselse av de urene peker frem mot tempelrenselsen. 3) Blasfemianklagene i Galilea peker frem mot tempeladministrasjonens anklager om blasfemi.

Kapittel seks er grunnleggende for Jensens sin fremstilling av Jesus død som kongelig seier, kultfornyelse og innsettelse. Grunnlaget for dette er Markus sin bruk Jesaja som basis. Det er den kongelige seier og tempelkultfornyelsen som bringer nærhet til Gud. Som eksempel brukes begrepet løsepenge - som representerer gjenopprettelse, både sosialt og kultisk. I følge Jensen er Markus ikke anti imperialistisk først og fremst, men tvert imot inspirert av den lidende tjener i Jesaja.

Kapittel syv gir en oppsummering av forfatterens forståelse av evangeliet som både kongelig seier og fornyelse av tempelkulten. Etter mitt skjønn er det første bedre dokumentert enn det andre. Dette henger kanskje sammen med at begrepet «kultfornyelse» får en relativt vid betydning. Jensen fokuserer også på at evangeliet også handler om forsoning i Kristus. Det er etter mitt skjønn et bedre begrep å bruke.

Jensens drøfting av begrepet intertekstuell viser at han har en historisk final forståelse av tekster som litterære verk. Han forstår ikke en tekst som en dynamisk samtale med de tekster den aktuelle leser kjenner. At intertekstualitet kan destabilisere mening er ikke i fokus. Som teologer flest skyver Jensen ordet 'intertekstualitet' i retning av at Markus og hans samtidige gir bestemte og stabile tolkning av Gammeltestamentlige tekster, tolkinger som er tilgjengelig for oss. Hays prinsipper for identifisering av intertekstualitet beskrives, men er i liten grad brukt. Metodisk arbeider Jensen med tekstlikheter, liknende ord og setningsstrukturer, og tematisk likhet. I dette arbeidet kunne denne boka, som mange andre nytestamentlige fremstillinger, vært tjent med større interaksjon med jødisk tolkningstradisjon (f.eks. *gezerah shawa*, jfr. s. 356).

Boken gir en dyptpløyende og nyskappende tolkning av evangeliet. Jensen viser stor oversikt over litteratur til emnet og presenterer gjentatte ganger ulike deler av forskningshistorien for ulike spørsmål etter hvert som fremstillingen tar opp stadig nye eksegetiske problem. Ettersom det er utallige slike problem fra mange ulike tekster som diskuterer blir diskusjonen fortettet. For forskeren som ønsker oversikt gir den innsikt i mange ulike problemstillinger. Dette er bokens styrke og samtidig dens svakhet.

Bokens høye kvalitet forringes av at den til tider kan være tung å lese. Jensen kunne i større grad sitert de bibelsitater som nærleses og han kunne inkludert referanse til bibeltekster der det mangler (f. eks. til Is 59:15 i forbindelse med or-

det *συνιέναι* på s. 385). Han skriver tidvis svært lange setninger. Andre steder flyter teksten godt og nesten poetisk. Lesning av boken forutsetter inngående kjennskap til både gresk og hebraisk.

Fremstillingen kunne hatt mer fokus på synoptiske problemstillinger og på sammenhengen med Paulinske skrifter. Når det er sagt, er tema stort nok som det er. Boka gir en grundig innføring i Markus sin bruk av ordet 'evangelium'. Det er forfriskende å lese en fremstilling som lar dikotomier bli stående. Selv om forfatteren ikke sikter på å behandle forsoningslæren som sådan, kan den kanskje åpne for en kombinasjon av den klassiske og objektive forsoningslære. Det kan ha noe for seg. Etter alt å dømme var en pakt slik å forstå - når vi kommer langt nok tilbake i tid - at soning av paktovrettelser og forsoning med undersåtter kunne følge når en opprører var nedkjempet, en rival som hadde stjålet kongeverdighet. Gjenreiseing av Guds kongemakt ved seier over djevelen og 'kultfornyning' ved soning og forsoning går godt sammen i en slik kulturell kontekst. Jensens 'evangelium' prosjekt har et sterkere fokus på forsoning enn på fornyelse av kulten. Derfor burde han kanskje valgt et annet hovedbegrepet enn 'kultfornyelse'.

Jensen har skrevet en monumental bok som vil prege forskningen på Markusevangeliet i lang tid.